

BOLALAR O`YINLARI YO`QOLIB BORISHDEK XAVF OSTIDA – INGLIZ VA O`ZBEK OILALARIDA BOLALAR O`YINLARIGA MUNOSABAT TAHLILI

Xusanova Gulasal Shuhratjon qizi

Farg`ona davlat universiteti 2-kurs tayanch doktoranti

+998911591198

gulasal.husanova.98@mail.ru

ORCID ID: 0009-0002-7696-8168

Annotatsiya: Tadqiqotning maqsadi kelajak poydevorimiz bo`lgan yosh avlod – bolalar, ularning bo`sh vaqti mashg`ulotlari va bu mashg`ulotlarning bolalar xarakteri, dunyoqarashiga ta`siri haqida so`z yuritmoqchimiz. Shuni ta`kidlashimiz kerakki, hozirgi zamon bolalari oldingi avlod bolalaridan farqi bisyor. Bunga sabab esa yetarlicha. Asosiylaridan biri ota-onalar nazorati, texnologiya, kashfiyotlar, zamonaviy qurilmalar, turli xil ko`ngilochar ko`rsatuvlar, video o`yinlar va shu kabilardir.

**Kalit so`zlar:** bolalar o`yinlari, makon, zamon, ko`ngilochar mashg`ulot, mobil qurilmalar, muloqot qobiliyatlari, so`rovnoma tahlillari.

Kirish: Hozirgi paytda faqatgina bolalar o`zgaribgina qolmay, balki ota onalarning ham turmush tarzi, dunyoqarashlari, farzandlari uchun ajratadigan vaqtida ilgarigi ota-onalarnikidan tubdan farq qiladi. Yangi texnologiyalar, kayfiyotlar odamzodning turmush tarzi, dunyoqarashlari, fikrlashiga ham yaxshi ham yomon ta`sir ko`rsatmoqda. Sun`iy intellektning jamiyatga kirib kelishi bolalarni fikrlash qobiliyatidan to`xtatsa, kattalarni ish o`rinlarini olib qo`ymoqda. Ushbu ishimiz davomida biz bir qancha o`rganishlar olib borgan sohamiz esa, bolalar va ularning hayoti, mashg`ulotlari haqida bo`ldi. M. Qoshg`ariyning “Devoni lug`ati-turk”¹, T. Usmonxo`jayev “ 1001 o`yin”², G`. G`ulomning “Shum bola”³, G. Mardonovanning “ O`zbek milliy o`yinlari”⁴ kabi manbalar bolalar o`yinlarini kengroq o`rganishimizda muhim xizmat qildi. Bir vaqtlar ko`cha changitib, sho`xliklar va bezoriliklarga boy bo`lgan bolalik tushunchasi, hozir turli xil inijliklar, xarxashalar, o`zbilarmonliklardan iborat bo`lib qoldi desak mubolag`a bo`lmaydi. Bunga sabab esa biz ota-onalarning farzandlar uchun ajratayotgan vaqtimizning kamligi yoki samarasizligi bo`lishi mumkin. Bolalarga nimadir yangi narsalar o`rgatish o`rniga ularni tinchlantirish uchun mobil qurilmalardan foydalanishimiz kelajakda vujudga kelishi mumkin bo`lgan muammolar uchun poydevor bo`lib xizmat qilishi mumkin.

¹ Qoshg`ariy M. Devoni lug`ati-turk. Toshkent, G`afur G`ulom, 2017. – 445 b.

² Usmonxo`jayev T, Xo`jayev F. 1001 o`yin. – Toshkent: Ibn Sino nomidagi nashriyot, 1990. – 351 b.

³ G`ulom G`. Shum bola. – Toshkent: G`afur G`ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2016. – B. 53-54.

⁴ Mardonova G. O`zbek milliy o`yinlari. – Toshkent: Bookmany print, 2002. – 157 b.

Tadqiqot ishimizda biz olib borgan tadqiqotlar natijasi, ota-onalar va bolalarning ayrim savollarimizga javoblari va mavjud muammolarga bizning yechimlarimiz keltirilgan. Shuningdek, tadqiqot ishimizni shakllantirishda folklorshunos olimlarimiz O. Safarov ⁵, Sh. Galiyev ⁶, N. Safarova ⁷, M. Ro`ziyeva <sup>8</sup>, G. Rustamova <sup>9</sup> kabilarning ilmiy tadqiqot ishi yoki maqolalari o`yinlar ahamiyatini yanada ochib berishda yaqindan ko`makchi bo`ldi.

Shu o`rinda “o`yin” so`ziga o`zbek tilining izohli lug`atida quyidagicha ta`rif berilgan: “o`yin – ko`ngil ochish, dam olish, tarbiyalash maqsadida qilinadigan erkin harakat yoki mashg`ulot. Bolalar o`yini. – Ko`cha tutash balchiq bo`lganidan bolalarning o`yini tugul, yurishiga ham imkon yo`q edi. ...keng maydonda shovqin-suronli qish o`yinlari: baland tepadan sirpanishlar, dumalashlar, chenalarda uchishlar... (Oybek, Tanlangan asarlar.)”¹⁰

Metodlar: Bolalar o`yinlari har qaysi zamon makonda bo`lmasin har doim bolalar hayotida muhim ahamiyat kasb qiladi. U bolalar ham ma`nan, ham aqlan, ham jismonan rivojlanishida, sog`lom bo`lishida yaqindan yordam beradi. Afsuski, hozirgi kunda bolalar o`yinlariga e`4ub o bir yoqda tursin, bolalarimizning o`ziga bo`lgan e`4ub o ham kamayib bormoqda. Bunga sabab qilib esa ota-onalar ish ko`pligini, vaqt tez o`tishini, bolalar kelajagi uchun harakat qilishayotganini keltirishadi. Lekin, bolalarga biz yaratib beradigan sharoitlar muhimroqmi yoki ularning biz bilan ko`proq vaqt o`tkazishi, ular bilan uzoq suhbatlar qurishimiz, birga o`yinlar o`ynashimiz muhimmi? Bu haqda hech o`ylab ko`rdikmi? Tadqiqotimiz davomida ota-onalarning bolalariga munosabatini, ijtimoiy holatini bilish maqsadida so`rovnoma o`tkazdik.

So`rovnomamiz davomida jami 59 nafar ota-onalar qatnashgan bo`lib ularning deyarli 70%ini o`qituvchi-pedagoglar tashkil qildi, qolgan 30% esa bank xodimi, shifokor, olim, fizik, uy bekalari tashkil qiladi. 54 nafar ota-onalar o`zbek oilalaridan bo`lsa, ingliz oilalarida 5tagina ota-onani qamrab ololdik xolos. Ba`zi email orqali jo`natuvchilarimiz xabarlarimizga javob berishmadi. Lekin maqsadimiz faqatgina statistik ma`lumotlarnigina jamlash emasdi. So`rovnoma o`tkazish davomida ota-onalarning vaqtlarini hisob-kitob qilishga, monitoring qilib ko`rishlari uchun va bolalari uchun vaqt ajratishlari kerakligi haqida eslatib o`tmoqchi edik. Qatnashuvchilarimizning ko`pchiligi so`rovnomada qatnashib manfaatli bo`lganini va ijobiy ta`sir qilganini, bolalar bilan o`ynash kerakligini yana bir yodlariga tushib harakatlar boshlashganini aytishganda mamnun bo`ldik.

⁵ Safarov O. O`zbek xalq bolalar o`yinlari. – Toshkent: Sharq, 2013. – 176 b.

⁶ Galiyev Sh. O`zbek bolalar o`yin folklori. – Toshkent: Fan, 1998. – 112 b.

⁷ Safarova N. O`zbek bolalari o`yin tabiati. – Toshkent: Fan, 2008. – B. 42-46

⁸ Ro`ziyeva M. O`zbek folklorida rang simbolikasi. – Toshkent: Fan, 2017.

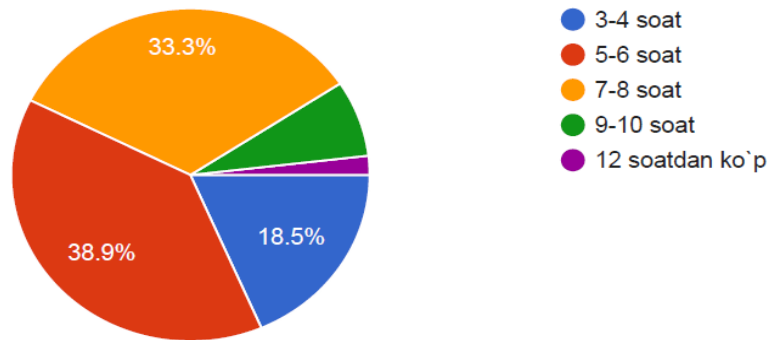
⁹ Rustamova G. Oq terakmi, ko`k terak o`yinida terak obrazining genezisi va badiiy talqini// Ijod va istiqbol, 2017. – B.332-334

¹⁰ Madvaliyev A. O`zbek tilining izohli lug`ati. – Toshkent: O`zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2020. – B. 139-140.

Natijalar: So`rovnoma natijalariga keladigan bo`lsak, savollarni kunning qancha qismini ishda o`tkazishlarini aniqlashdan boshladik.

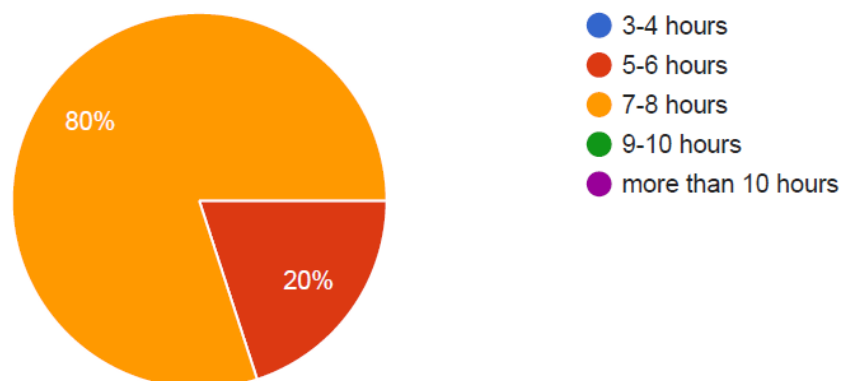
Kuningizning qancha qismini ishda o`tkizasiz?

54 responses

How much time do you spend at work?

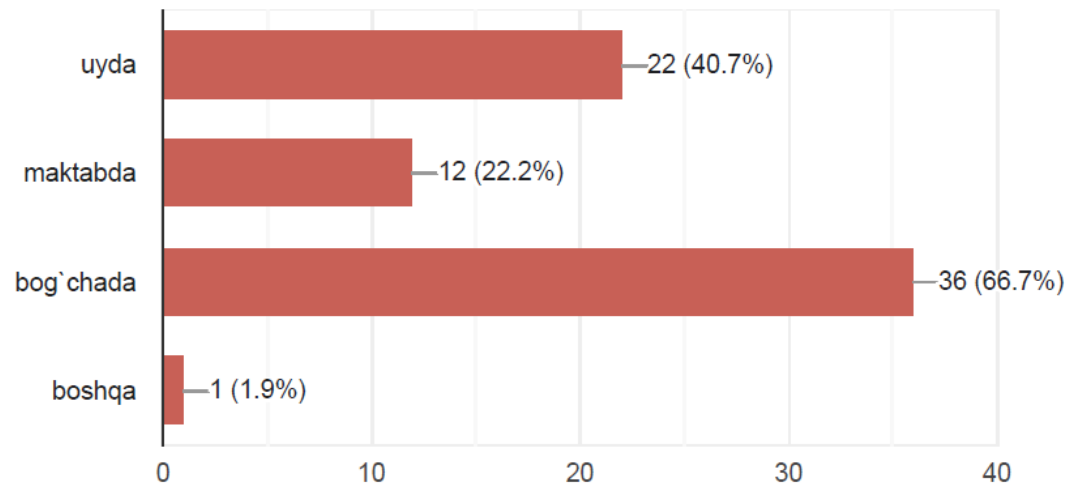
5 responses

Ko`rib turganingizdek, 5-6 soat va 7-8 soat ishda vaqt o`tkazish ota-onalar uchun kundalik tartibdek tuzilgan. Bundan xulosa qilish mumkinki, ota-onalar kunining ko`p vaqtini ishxonada o`tkazishadi. Bu vaqt davomida bolalar qayerda va nima bilan bant bo`lishadi. Buni keyingi diagramma orqali bilib olamiz.

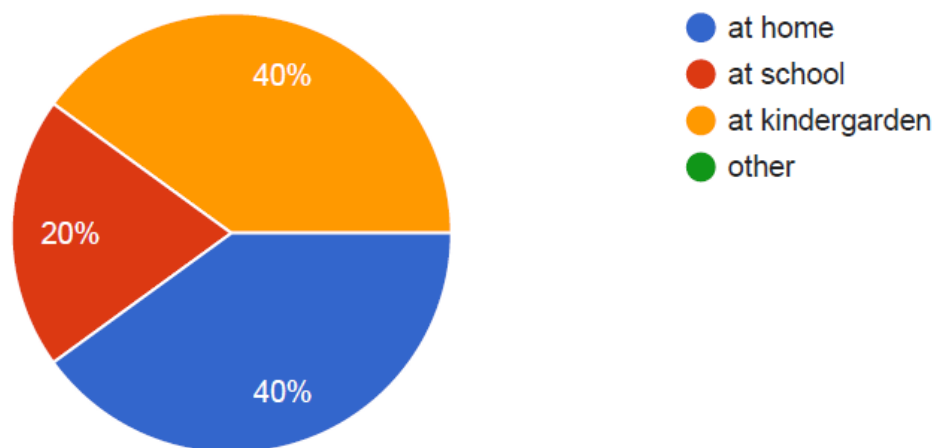
Farzandlaringiz ko`proq qayerda bo`lishadi?

54 responses

Where do your children spend most of their time?

5 responses

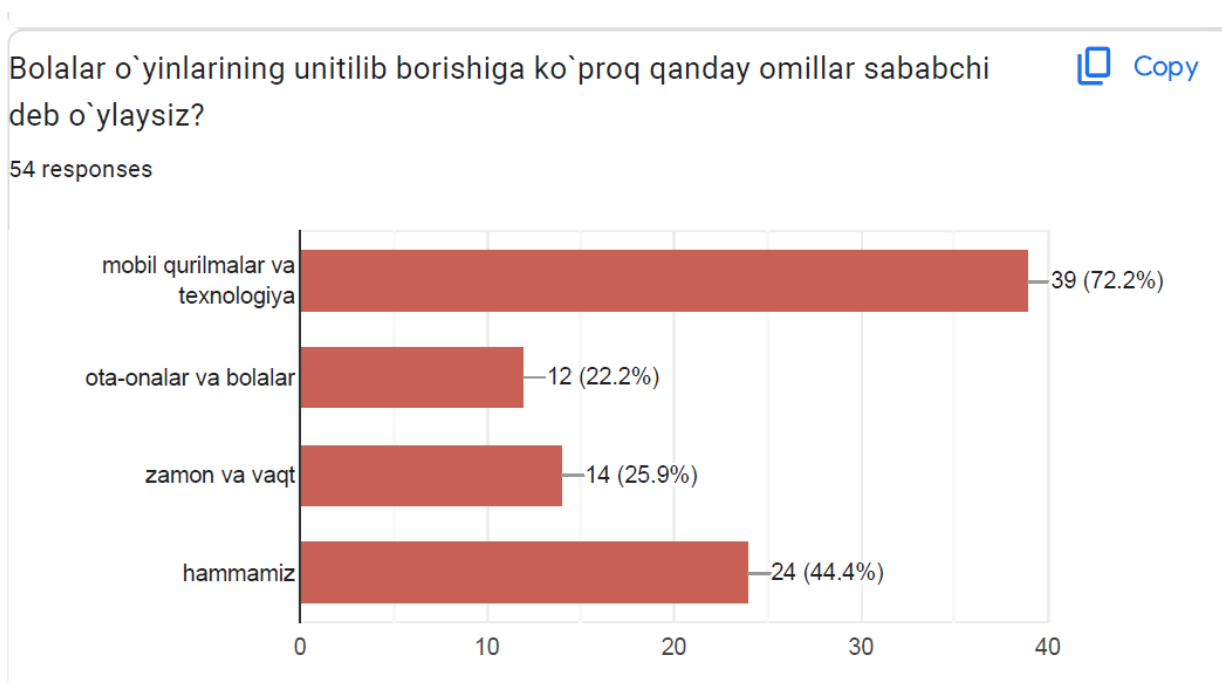

Bolalar ko`p vaqtini bog`chada, maktabda tengdoshlari bilan o`tkazishini natijasini ko`rib turibmiz. Uyda javobini belgilagan ko`pchilik ota-onalarning farzandlari hali bog`cha yoshiga yetmagan chaqaloqlar bo`lishi mumkin. Demak bolalar ulg`aygani sari ko`proq jamiyatda tengdoshlari, murabbiylari bilan vaqt o`tkazar ekan ota-onalarning bolalar qiziqishlariga, xarakteriga mos muhit tanlab berishi ahamiyatlidir.

Shuningdek, biz ota-onalardan farzandiz bilan birga vaqt o`tkazish uchun ko`proq

vaqtingiz bo'lganida qanday o'tkazgan bo'lar edingiz, kabi savolni berganimizda ularning 37% qismi birga o'ynash va 27.8% qismi sayr qilishni tanlaganlar. Qanday o'yinlar o'ynagan bo'lardingiz savolimizga esa juda ham ko'plab o'yin nomlarini yozib qoldirishgan. “*Oq terak, ko'k terak, berkinmachoq, to'ptosh, quvlashmachoq, Sudoku, 12 cho'p, yerdan baland, ro'molcha tashlash, o'rta turish, rezinka, lanka, esak mindi, gatov, chuqurga tosh tashlash, par tepish, sopalak, ko'z boylash, chillak, lola, arg'imchoq, pobeda, yashinma quloq, lapak, 15, zim-ziyo, xola-xola, 12 oy, tosh va gul*” kabilar bizga kelgan yozib qoldirilgan o'yin nomlaridir. Biz bunchalik turfa-xil o'yin nomlari ota-onalarning eslarida borligidan hayratlandik, lekin “Bolalaringiz bu kabi o'yinlar haqida bilishadimi?” deyilgan savolimizga 80% “*bilishmaydi, qiziqishmaydi, ular hali kichkina*” degan javob olganimiz bizni xafa qildi.

Munozara: Nega hozirgi bolalar an'anaviy o'yinlarga qiziqmay qo'yishdi? Bunga sabab ularning qiziqishlari yo'qligidami yoki qiziqishi hozir boshqa narsalar bilan bantligida? 7ub o'yicha ham savol bergan edik, quyidagicha javob oldik:

O'zbek oilalarining javoblarini tahlil qiladigan bo'lsak, ular bolalar o'yinlarining yo'qolib borishiga ko'proq mobil qurilmalar va texnologiya asosiy omil deb hisoblashadi. Keying o'rinda esa “hammamiz” javobi belgilangan, ya'ni bunda biz “jamiyat, insoniyat, zamon, vaqt, atmosfera” barchasini umumlashgan holda nazarda tutgan edik. Qolgan o'rinlarda esa ota-onalar, bolalar, zamon, vaqt kabilar birdek sababchi ekanligi ko'rinib turibdi.

Xuddi shu tarzda ingliz oilalarida ham bolalar o'yinlari yo'qilishi sababchisi qilib texnologiyalarning kirib kelganligi asosiy o'rinda. Qo'shimcha tarzda qushnichilik an'analari ham uzoqlashib borganiligini ta'kidlashgan.

What is the main compelling reason for traditional games` being lost?

5 responses

Due to invention of new technology

Its hard to hear that

Being in distance with neighborhood

Of course, technology development

Because of high tech.

Chindan ham ilgari ko`chalarda changitib yuradigan qo`shni bolalarini uyga ota-onasi shom mahalda arang olib kirib ketishardi. Ovqatlanish, dam olish o`rniga ham ular ko`proq o`yinlar o`ynashardi. Hozirda bolalarni ota-onasi telefonini qo`yib ko`chaga chiqishga undaydi, bola esa xohlamaydi. Chunki bolalar bir-birini tanimaydi yoki ularda “communication skills” ya`ni “muloqot qilish qobiliyatlari” yaxshi shakllanmagan. Bu borada ularning yaqinlari qo`llab-quvvallashi bolaga do`stlar orttirishi, birga o`yinlar o`ynashi muhim ekanligini eslatishi lozim.

Bolalar o`yinlari har qaysi zamon va makonda bola rivojlanishi uchun muhim hisoblanadi. Shuning uchun o`yinlarga shunchaki bo`sh vaqt o`tkashiz harakatlari deb qarash noto`g`ri hisoblanadi. Ular bolani turli qobiliyatlari, tajribasi, ko`nikmalari shakllanadigan, ularning hayoti ajralmas qismidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati:

1. Galiyev Sh. O`zbek bolalar o`yin folklori. – Toshkent: Fan, 1998. – 112 b.
2. Madvaliyev A. O`zbek tilining izohli lug`ati. – Toshkent: O`zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2020. – B. 139-140
3. Mardonova G. O`zbek milliy o`yinlari. – Toshkent: Bookmany print, 2002. – 157 b.
4. Safarova N. O`zbek bolalari o`yin tabiati. – Toshkent: Fan, 2008. – B. 42-46

5. Safarov O. O`zbek xalq bolalar o`yinlari. – Toshkent: Sharq, 2013. – 176 b.
6. Rustamova G. Oq terakmi, ko`k terak o`yinida terak obrazining genezesi va badiiy talqini// Ijod va istiqbol, 2017. – B.332-334
7. Ro`ziyeva M. O`zbek folklorida rang simbolikasi. – Toshkent: Fan, 2017.
8. Usmonxojayev T, Xo`jayev F. 1001 o`yin. – Toshkent: Ibn Sino nomidagi nashriyot, 1990. – 351 b.
9. Qoshg`ariy M. Devoni lug`ati-t-turk. Toshkent, G`afur G`ulom, 2017. – 445 b.
10. G`afur G`ulom. Shum bola. – Toshkent: G`afur G`ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2016. – 246 b.